

## АНАЛІЗ СТАНУ ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЕКСПОРТНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ З ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ПЛОДОВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ

### ANALYSIS OF THE CONDITION AND PARTICULARITIES OF THE EXPORT POTENTIAL OF ENTERPRISES FOR THE PRODUCTION OF ORGANIC FRUIT AND VEGETABLE PRODUCTS

Сьогодні сфера органічного сільського господарства є пріоритетною для розвитку країни. Перехід суспільства до органічного виробництва є ключовим фактором на шляху до «зеленої» економіки, отже, до покращення стану навколишнього середовища. У статті представлено сутність органічного сільського господарства та його переваги. Проаналізовано сучасний стан ринку органічної плодоовочевої продукції (зображені площі, зайняті під органічне господарство, та площі з органічним статусом, кількість операторів-виробників, дохід від продажу органічної продукції на вітчизняних ринках). Розглянуто експортний потенціал сектору (представлені країни-імпортери та основні органічні продукти, що мають попит за кордоном). Виявлено головні проблеми, які перешкоджають розвитку органічної плодоовочевої галузі. Сформовано рекомендований комплекс для підприємств щодо покращення становища виробництва органічної плодоовочевої продукції на вітчизняному і міжнародних ринках.

**Ключові слова:** органічне сільське господарство, агропромисловий комплекс, органіка, ринок, сертифікація, органічні фрукти та овочі, концепція «зеленої» економіки, плодоовочевої сектор.

Сегодня сфера органического сельского хозяйства является приоритетной для развития страны. Переход общества к органическому производству является ключевым фактором на пути к «зеленой» экономике, значит к улучшению состояния окружающей среды. В статье представлены сущность органического сельского хозяйства и его преимущества. Проанализировано современное состояние рынка органической плодоовощной продукции (изображены площади, занятые под органическое хозяйство, и площади с органическим статусом, количество операторов-производителей, доход от продажи органической продукции на отечественных рынках). Рассмотрен экспортный потенциал сектора (представлены страны-импортеры и основные органические продукты, пользующиеся спросом за рубежом). Выявлены главные проблемы, препятствующие развитию органической плодоовощной отрасли. Сформирован рекомендованный комплекс для предприятий по улучшению положения производства органической плодоовощной продукции на отечественном и международных рынках.

**Ключевые слова:** органическое сельское хозяйство, агропромышленный комплекс, органика, рынок, сертификация, органические фрукты и овощи, концепция «зеленой» экономики, плодоовощной сектор.

УДК 338.433:339.564:631.95

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.71-11>

**Ринкова А.А.**

аспірант кафедри менеджменту, маркетингу і логістики  
Одеська національна академія харчових технологій

**Rynkova Anastasiia**

Odessa National Academy  
of Food Technologies

*Today, organic agriculture is a priority for the development of the country. The transition to organic production is a key factor on the way to a "green" economy, as well as the improvement of the environment. The aim of the article is to investigate the current state of enterprises producing organic fruit and vegetable products and the prospects for the development of export in the industry. This article presents the essence of organic agriculture and its benefits. The current state of the market of organic fruit and vegetable products is analyzed (the area occupied by organic farming and areas with organic status, the number of operators-producers, income from the sale of organic products in domestic markets are shown). The export potential of the sector (represented by the importing countries and the main organic products that are consumed abroad). Identified the main problems which hinder the development of the organic fruit and vegetable sector. Formed a recommended set for enterprises to improve the status of organic fruit and vegetable production in the domestic and international markets. The recommended set of actions to improve the status of enterprises producing organic vegetables, fruits and berries on the domestic and international markets, which should be based on: accelerated development of the raw material base, increasing the area and cultivation of certain crops demanded in international markets, breeding; construction of new and modernization of existing production facilities with the attraction of foreign investment for large processing of agricultural raw materials; development of training programs, professional development of workers, assistance in moving out of the "gray" zone; creation of modern trade and logistics centers and cold storage facilities; popularization of domestic organic products of high quality, corresponding to EU standards, strengthening branding. The practical significance of the study is due to the fact that the implementation of the results of the study provides an increase in the efficiency of the sector, a positive impact on the economy in agriculture, increasing the capacity of the domestic market and export expansion within the WTO, creating conditions for the sustainability of agricultural systems, improving the environmental condition of the country.*

**Key words:** organic agriculture, agroindustrial complex, organics, market, certification, organic fruits and vegetables, concept of "green" economy, fruit and vegetable sector.

**Постановка проблеми.** Сьогодні сфера органічного сільського господарства є пріоритетною для розвитку країни. Усі учасники ланцюга, починаючи з підприємств, які все частіше переходять до виробництва органіки та закінчуючи управлінням і підтримкою з боку держави, яка націлена на втілення концепції «зеленої» економіки, зацікавлені в ефективній діяльності кожної складової частини АПК. Крім того, розвиток органічного сектору розширює експорт продукції, створює привабливі

умови для формування стійких сільськогосподарських систем та селекції. З огляду на сучасний стан цієї галузі актуальним є дослідження низки економічних, соціальних, правових та управлінських проблем, які сповільнюють процеси розвитку підприємств із виробництва органічної плодоовочевої продукції.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Останнє десятиріччя відзначається значним стрибком у розвитку органічної сільськогоспо-

дарської продукції. Безумовно, вагому роль відіграють праці вчених, які зосереджували увагу на різних аспектах її розвитку в Україні. Серед науковців слід відзначити таких, як Р. Безус, О. Маслак, Г. Антонюк, В. Крикунов, Д. Яковенко, І. Кухтін, О. Білик, О. Жуйков.

Попри достатньо глибокі наукові здобутки та досягнення в цій галузі, все ж таки органічне сільське господарство перебуває на ранній стадії розвитку й потребує постійного оновлення інформації із сучасного становища та інструментів щодо його покращення.

**Постановка завдання.** Метою статті є дослідження сучасного стану підприємств із виробництва органічної плодоовочевої продукції та перспектив розвитку експорту в галузі.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- визначити сутність органічного сільського господарства та його переваги;
- проаналізувати сучасний стан органічного сектору;
- дослідити експортний потенціал ОСГ;
- визначити головні проблеми розвитку органічної плодоовочевої продукції;
- запропонувати можливі інструменти з покращення стану галузі.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Жоден інший сектор не зачіпає такої величезної кількості важливих аспектів «зеленої» економіки, як сільське господарство. Землеробство є основним джерелом доходу для більшості населення світу. Сільське господарство забезпечує суспільство ключовими товарами та послугами, завдаючи значної шкоди іншим системам. Як джерело викиду парникових газів землеробство поступається лише енергетичному сектору. Саме сільське господарство привело до дев'ятиразового збільшення рівня активного азоту у біосфері та є головним джерелом забруднення води, тому перехід суспільства до органічного виробництва є ключовим фактором на шляху до «зеленої» економіки, отже, покращення стану навколишнього середовища [8].

Міжнародна організація органічного сільськогосподарського руху (IFOAM) пропонує таке визначення органічного сільського господарства: це система виробництва, що підтримує стан ґрунтів, екосистем та людей. Система базується на екологічних процесах, біорізноманітності та циклах з урахуванням місцевих умов, а також уникає використання шкідливих ресурсів, що спричиняють несприятливі наслідки. Органічне сільське господарство поєднує традиції, нововведення та наукові досягнення задля покращення стану довкілля та сприяння розвитку справедливих взаємин і належного рівня життя для всіх, хто залучений до цієї системи [5, с. 24; 9].

Переваги органічного сільського господарства можуть бути представлені у таких трьох категоріях:

- безпосередні комерційні переваги органічного виробництва та збуту, такі як велика рентабельність через зниження витрат, зростання доходу в результаті поєднання обох чинників;
- значне зменшення негативних ефектів (наприклад, економія на користь громадського сектору та майбутніх поколінь);
- виробництво суспільних благ, включаючи екосистемні послуги; органічне сільське господарство може бути залучене у виробництво таких цінних екосистемних послуг, як збереження біорізноманіття, місцевих пейзажів та зниження викидів вуглецю.

В Україні з кожним роком розвиток органічного виробництва набуває все більшої популярності, що є одним із основних факторів успішного розвитку «зеленої» економіки. Цьому насамперед сприяє активна позиція громадських організацій та асоціацій, діяльність яких спрямована на популяризацію цього напряму виробництва. Окрім цього, за останні роки підвищилась активність з боку держави. Так, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року» від 3 березня 2021 року, визначено дві мети щодо органічного виробництва та експорту органічної продукції. Згідно зі Стратегією, планується досягти показника площі земель з органічним статусом до не менше 3% загальної площі сільськогосподарських угідь України, що становить приблизно 1,3 млн. га, тобто планується, що за наступні 10 років зростання площ під органіку має збільшитися у 3 рази [1]. Сучасний обсяг сільськогосподарських площ, зайнятих під органічне виробництво, представлений на рис. 1.

З огляду на статистичні дані ми бачимо, що загальна кількість земель, зайнятих під органіку, на кінець 2020 року зменшилась приблизно на 5 тис. га порівняно з 2019 роком. Проте кількість земель з органічним статусом збільшилась на 26 тис. га.

Сьогодні внутрішній ринок органічної продукції в Україні продовжує розширюватися. Основною мережею для збуту продукції виступають супермаркети. До основних видів органічної продукції належать молоко та молочна продукція; крупи та зерно; борошно; насіння; овочі, фрукти та ягоди; м'ясна продукція та яйця; олія; прянощі, спеції тощо [7, с. 22].

Кількість операторів – виробників органічної продукції зменшилась. За статистичними даними 2019 року, їх кількість склала 617 операторів, з них 470 виробників (у 2018 році кількість операторів склала 635, з них 501 виробник). За даними моніторингу, у 2020 році продажі органічної продукції на внутрішньому ринку склали близько

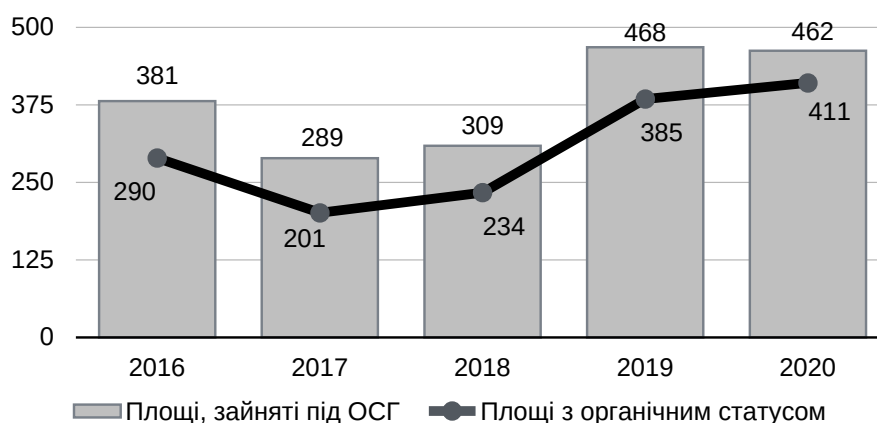


Рис. 1. Площі сільськогосподарських земель, зайнятих під ОСГ

Джерело: складено автором на основі джерела [3]

7 850 т (25 млн. дол. США), що на 1 150 т більше, ніж у 2018 році (21 млн. дол. США). Ситуація на зовнішньому ринку у 2020 році погіршилась, адже продажі органіки склали 332 тис т, а у 2019 році цей показник склав близько 469 тис. т. Проте після переведення цього показника в грошовий еквівалент ми бачимо, що сума продажу органічної продукції склала 204 млн. дол. США, що на 15 млн. дол. США більше, ніж у 2019 році [4].

Плодоовочевий сектор посідає чинне місце в органічному виробництві України. Крім того, саме виробництво овочів, фруктів та ягід відіграє важливу роль у соціальному контексті, адже під час розгляду усього процесу від виробництва до збуту залучена значна кількість працездатного населення України. За даними Держкомстату, структура сільськогосподарських земель, зайнятих під виробництво овочів, фруктів і ягід, в органічному секторі складає незначну частину.

За статистичними даними, станом на 2020 рік обсяги реалізованої плодоовочевої продукції на внутрішніх ринках склали близько 660 т (25 млн. дол. США). Щодо експорту органічної продукції, то у 2020 році Україна посіла 4 місце зі 124 країн за обсягами збуту продукції до країн ЄС. Найбільшими країнами – імпортерами органічної продукції стали Нідерланди, США, Німеччина, Литва, Австрія, Велика Британія, Польща, Канада, Італія, Швейцарія. Українські виробники також експортують в Австралію та деякі азійські країни, зокрема Китай, В'єтнам, Індію та Японію, а також здійснюють перші постачання органічної продукції до Корейської Республіки та М'янми (рис. 2) [2; 3].

Основними експортними продуктами є зернові, олійні, мед, яйця, овочі та фрукти. Також експортуються макуха соняшника, борошно, олія соняшникова, шрот соняшниковий, яблучний концентрат та березовий сік [7, с. 22; 10].

Серед причин, які уповільнюють розвиток ринку органічної плодоовочевої продукції, можна виділити такі:

- відбувається зростання сировинної ланки, бо держава компенсує витрати на саджанці, а не на переробку, тоді як «вузьке місце» переробки стримує зростання ринку; переробка може дозволити собі вибирати кращих фермерів, диктувати ціни та знижувати вартість у закупці;
- немає ринків збуту, продукт дорогий, а покупця знайти складно;
- багато виробників конвенційного ринку плодоовочівництва знаходяться в «сірій» зоні, не оформлені офіційно, тому не можуть перейти в органічний сектор, де вимагається офіційна реєстрація форми власності у виробника;
- економічна ситуація в Україні, яка перешкоджає на рівні бізнес-діяльності та в збуті через низький рівень купівельної спроможності населення;
- ускладнений експорт з України, що пов'язано з низьким рівнем обізнаності з українськими виробниками серед європейських потенційних партнерів, «складною репутацією України як країни-виробника і з неможливістю експортувати продукт з доданою вартістю»;

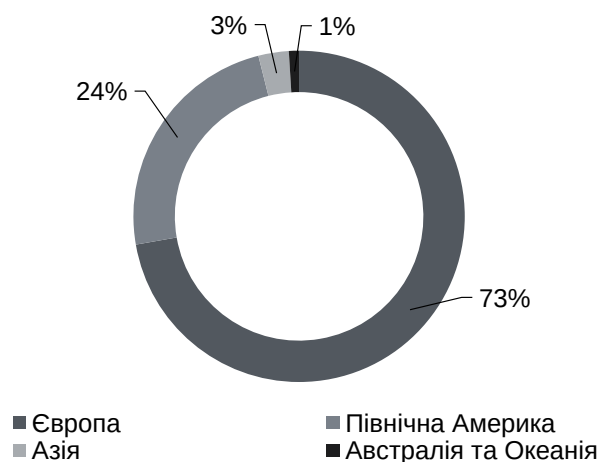


Рис. 2. Частка експорту органічної продукції з України

Джерело: складено автором на основі джерела [3]

– важливою ланкою агропромислового комплексу є система заготівель сільськогосподарської продукції, покликана своєчасно приймати, зберігати та доводити сільськогосподарську продукцію до споживача, однак через недосконалість системи заготівель щороку значні обсяги плодоовочевої продукції не доходять до споживача [6, с. 40].

Таким чином, низький рівень купівельної спроможності в Україні та складне економічне становище змушують виробників бути націленими саме на експорт плодоовочевої продукції. Проте репутація країни та низька обізнаність про вітчизняних виробників ускладнюють та сповільнюють збільшення продажів національної продукції. Окрім того, транспортування продукції додатково ускладнює становище.

Загалом експорт плодоовочевої продукції має серйозний потенціал для зростання через глибоку переробку, розширення асортименту та збільшення обсягів виробництва.

З огляду на вищенаведені проблеми розвиток експорту плодоовочевого сектора має базуватись на таких елементах:

1) прискорений розвиток сировинної бази, збільшення площ та вирощування певних, затребуваних на міжнародних ринках культур, селекція;

2) будівництво нових та модернізація чинних виробництв із залученням іноземних інвестицій з більш глибокої переробки сільськогосподарської сировини;

3) розроблення навчальних програм, підвищення кваліфікації робітників, допомога з виходом із «сірих» зон;

4) створення сучасних торгово-логістичних центрів та холодильних потужностей;

5) популяризація вітчизняної органічної продукції з високою якістю за стандартами ЄС, посилення брендингу.

**Висновки з проведеного дослідження.** Органічне сільське господарство – це система виробництва, що підтримує стан ґрунтів, екосистем та людей. Система базується на екологічних процесах, біорізноманітності та циклах з урахуванням місцевих умов, а також уникає використання шкідливих ресурсів, що спричиняють несприятливі наслідки.

В Україні з кожним роком розвиток органічного виробництва набуває все більшої популярності, що є одним із основних факторів успішного розвитку «зеленої» економіки. Цьому насамперед сприяє активна позиція громадських організацій та асоціацій, діяльність яких спрямована на популяризацію цього напрямку виробництва. Окрім цього, останніми роками підвищилась активність з боку держави.

Плодоовочевий сектор посідає чинне місце в органічному виробництві України. Крім того, саме виробництво овочів, фруктів та ягід відіграє важ-

ливу роль у соціальному контексті, адже у весь процес (від виробництва до збуту) залучена значна кількість працездатного населення України.

Проте низький рівень купівельної спроможності в Україні та складне економічне становище змушують виробників бути націленими саме на експорт плодоовочевої продукції. Однак репутація країни та низька обізнаність про вітчизняних виробників ускладнюють та сповільнюють збільшення продажів національної продукції. Окрім того, транспортування продукції додатково ускладнює становище.

Виходячи з визначених проблем галузі, зазначаємо, що розвиток експорту органічного плодоовочевого сектору має базуватись на прискореному розвитку сировинної бази, будівництві нових та модернізації чинних виробництв із залученням іноземних інвестицій, розробленні навчальних програм, підвищенні кваліфікації робітників та посиленні брендингу й популяризації вітчизняної продукції на міжнародних ринках.

Таким чином, впровадження результатів дослідження забезпечить підвищення ефективності роботи цього сектору, позитивно позначиться на економіці в АПК, допоможе збільшити місткість внутрішнього ринку та розширити експорт, створить умови для стійких сільськогосподарських систем.

### БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : Постанова КМУ від 3 березня 2021 року. URL: [http://search.ligazakon.ua/l\\_doc2.nsf/link1/KP210179.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP210179.html) (дата звернення: 20.10.2021).
2. Органічне виробництво в Україні та світі / Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua> (дата звернення: 20.10.2021).
3. Інфографіка. Organic info. URL: <https://organic-info.ua/infographics/organic-production-in-ukraine-2016-2020> (дата звернення: 15.09.2021).
4. Статистична інформація Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 12.11.2021).
5. Галат Л. Тенденції розвитку органічного плодоовочевого ринку України у світовому контексті. *Агроsvit*. 2021. № 12. С. 24.
6. Дослідження ринку органічної плодоовочевої продукції : Український проєкт бізнес-розвитку плодоовочівництва (UHBDP). 2019. 40 с.
7. Овчаренко А. Експортоорієнтована модель розвитку органічного агропродовольчого ринку України. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 26-1. С. 22.
8. Екологічні наслідки традиційного сільського господарства: Екологія промислового краю. URL: <http://ecoindustry.pro/avtorski-statti> (дата звернення: 15.11.2021).
9. Міжнародна організація органічного сільськогосподарського руху (IFOAM). URL: <https://www.ifoam.bio> (дата звернення: 15.11.2021).

10. EU Agricultural Market Briefs. EU imports of organic agri-food products URL: [https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food-farming-fisheries/farming/documents/agri-market-brief-18-organic-imports\\_en.pdf](https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food-farming-fisheries/farming/documents/agri-market-brief-18-organic-imports_en.pdf) (дата звернення: 18.11.2021).

#### REFERENCES:

1. Postanova KМУ. Pro zatverdzhennya Natsional'noyi ekonomichnoyi stratehiyi na period do 2030 roku: Postanova KМУ vid 03.03.2021 [On approval of the National Economic Strategy for the period up to 2030]. Available at: [http://search.ligazakon.ua/l\\_doc2.nsf/link1/KP210179.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP210179.html) (accessed 20 October 2021).

2. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. Orhanichne vyrobnytstvo v Ukraini ta sviti [Organic production in Ukraine and the world]. Available at: <https://www.me.gov.ua> (accessed 20 October 2021).

3. Organic info. Infohrafika. [Infographics]. Available at: <https://organicinfo.ua/infographics/organic-production-in-ukraine-2016-2020> (accessed 15 September 2021).

4. Statystychna informatsiya Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrainy. [Statistical information of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 12 November 2021).

5. Halat L. (2021) Tendentsiyi rozvytku orhanichnoho plodoovochevoho rynku Ukrainy u svitovomu konteksti: statyya [Trends in the development of the organic fruit and vegetable market of Ukraine in the global context]. *Ahrosvit*, no. 12, p. 24. (in Ukrainian)

6. Ukrainy's'kyi proekt biznes-rozvytku plodoovochivnytstva (2019) Doslidzhennya rynku orhanichnoyi plodoovochevoyi produktsiyi [Market research of organic fruits and vegetables]: UHBDP, p. 40.

7. Ovcharenko A. (2018) Eksportooriyentovano model' rozvytku orhanichnoho ahroprodovol'choho rynku Ukrainy [The export-oriented model of development of the organic agri-food market of Ukraine: article]. *Prychornomors'ki ekonomichni studiyi*, no. 26-1, p. 22. (in Ukrainian)

8. Ekolohichni naslidky tradytsynoho sil's'koho hospodarstva: Ekolohiya promyslovoho krayu. Available at: <http://ecoindustry.pro/avtorski-statti> (accessed 15 November 2021).

9. Mizhnarodna orhanizatsiya orhanichnoho sil's'koho rukhu (IFOAM) Available at: <https://www.ifoam.bio> (accessed 15 November 2021).

10. EU Agricultural Market Briefs. EU imports of organic agri-food products. Available at: [https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food-farming-fisheries/farming/documents/agri-market-brief-18-organic-imports\\_en.pdf](https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food-farming-fisheries/farming/documents/agri-market-brief-18-organic-imports_en.pdf) (accessed 18 November 2021).